

Στο σχολείο κατασκευάζονται άνθρωποι, μέσω μιας διαδικασίας που λέγεται εκπαίδευση. Η οικογένεια, τα μέσα ενημέρωσης, ο κινηματογράφος, το θέατρο, τα βιβλία, οι αφίσες, είναι σχολεία με την ευρύτερη έννοια. (Όλα τα κέντρα που μεταδίδουν πληροφορίες είναι σχολεία).

Το εργαλείο με το οποίο κατασκευάζεται ο άνθρωπος είναι η **πληροφορία**. Η φύση του εργαλείου εξαρτάται από το σκοπό για τον οποίο προορίζεται. Οι πληροφορίες που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή ανθρώπων είναι ανάλογες με το είδος ανθρώπου που θέλει να κατασκευάσει κάποιος. Αν θέλει να φτιάξει έναν άνθρωπο που να περνά εθελοντικά όλη τη ζωή του στο στρατό, πρέπει να τον επεξεργαστεί με διαφορετικές πληροφορίες από 'κείνες που κάνουν κάποιον να λατρεύει τις αγελάδες.

Οι κρίσεις και οι πεποιθήσεις μας εξαρτώνται άμεσα από τις πληροφορίες που δεχόμαστε, είναι μέρη του **μηχανισμού που κατευθύνει τις πράξεις μας**. Ένα από τα γρανάζια του μηχανισμού αυτού είναι η πεποίθηση ότι, εκτός από λίγες εξαιρέσεις, είμαστε κύριοι των πράξεών μας.

Το ότι κάποιος ξέρει τι κάνει, σημαίνει ότι καταλαβαίνει τους λόγους των πράξεών του και προβλέπει τα αποτελέσματά τους (των πράξεών του). (Αν εξετάσουμε τις πράξεις μας από αυτή τη σκοπιά, θα διαπιστώσουμε ότι σε ελάχιστες περιπτώσεις ξέρουμε τι κάνουμε). Τις περισσότερες πράξεις μας (σημαντικές και μη) τις εκτελούμε χωρίς να καταλαβαίνουμε τους λόγους ή τα αποτελέσματά τους ή και τα δυο μαζί. Βέβαια δεν είναι απαραίτητο να ξέρουμε λεπτομέρειες για τη διαδικασία της καύσης που γίνεται στον κινητήρα του οχήματος που οδηγούμε. Αυτό δεν θα επηρεάσει ουσιαστικά τις ικανότητές μας στην οδήγηση. Στην περίπτωση αυτή δεν είμαστε εντελώς κύριοι των πράξεών μας, αλλά συμφωνούμε μ' αυτές, παρόλο που δεν εξαρτάται από τη δική μας θέληση ο τρόπος λειτουργίας του κινητήρα, αλλά από τη θέληση του κατασκευαστή (επακόλουθα: καύσιμο, καυσαέριο – ρύπανση).

Όσο συχνότερα κάνουμε πράξεις χωρίς να ξέρουμε τους λόγους, τις προϋποθέσεις και τα αποτελέσματά τους, τόσο συχνότερα γινόμαστε εμείς, λόγοι, προϋποθέσεις και αποτελέσματά των πράξεων άλλων. Όσο περισσότερο πιστεύουμε ότι είμαστε κύριοι πράξεων, των οποίων πραγματικοί κύριοι είναι άλλοι, τόσο περισσότερο θα είναι άλλοι κύριοί μας.

Είναι συνηθισμένο να πραγματοποιεί κανείς προθέσεις χωρίς να τις γνωρίζει. Καθημερινά συμβαίνει να αγνοούν οι δάσκαλοι το μάθημα που διδάσκουν. Η ιδιομορφία να πραγματοποιεί κανείς μια πρόθεση χωρίς να τη γνωρίζει, αποδίδεται στις μηχανές. Το να συμπεριφερόμαστε σαν μηχανές δεν είναι παρά μόνο φαινομενικά ασυνήθιστο.

Η ομιλία ανήκει στις πιο συχνές **πράξεις** μας. Οι περισσότεροι ισχυρισμοί που διατυπώνουν οι άνθρωποι είναι λανθασμένοι. Οι δάσκαλοι διδάσκουν εδώ και πολλές δεκαετίες, πως η γη, το κεφάλαιο και η εργασία, είναι παραγωγικοί («δημιουργικοί») παράγοντες. Ούτε η γη, ούτε το κεφάλαιο, ούτε η εργασία δημιουργούν κάτι. Οι εργάτες δημιουργούν, οι υπάλληλοι δημιουργούν. Η αιτία που διαστρεβλώσεις σαν αυτή αντέχουν τόσο πολύ στο χρόνο, θα μπορούσε να βρίσκεται στο αποτέλεσμα. Το αποτέλεσμα που έχει αυτή η παρουσίαση της παραγωγής, είναι ότι οι εργάτες και οι υπάλληλοι θεωρούν το κεφάλαιο σημαντικότερο για την παραγωγή απ' όσο τους εαυτούς τους, παρόλο που αυτοί φτιάχνουν το κεφάλαιο. Αυτή η μετριοφροσύνη είναι το αποτέλεσμα. Είναι μια ιδιότητα που χαρακτηρίζει τους υποτακτικούς.

Ποιες συνθήκες κάνουν τους δασκάλους να διδάσκουν επί ολόκληρες δεκαετίες κάτι που είναι τελείως παράλογο και που βλάπτει τους διδασκόμενους;

Στις μεγάλες πρωτεύουσες οι άνθρωποι δείχνουν με περηφάνια στους επισκέπτες από την επαρχία και από το εξωτερικό, τα ψηλά κτήρια και τα μεγάλα μνημεία. Τα αξιοθέατα αυτά είναι ουσιαστικά ιδιοκτησία μερικών επιχειρηματιών, που διώχνουν τους κατοίκους από τα κέντρα των πόλεων, επειδή κερδίζουν περισσότερο από τα γραφεία και τα εμπορικά καταστήματα παρά από τις κατοικίες. Πολλοί εργάτες και υπάλληλοι αναγκάζονται να μετακομίσουν επειδή το κράτος

προστατεύει τους κερδοσκόπους. Οι εργαζόμενοι σήμερα ξοδεύουν αρκετά μεγάλο μέρος της ζωής τους σε μετακινήσεις. Οι κυνηγημένοι είναι περήφανοι για την ιδιοκτησία των κυνηγών. Δεν έχουν μάθει να συνδέουν τις διάφορες πληροφορίες. Πιστεύουν ότι η θέση τους δεν μπορεί ν' αλλάξει.

Το ίδιο συμβαίνει και με τα πολεμικά «ηρωικά» κατορθώματα των «ηρώων» του έθνους που διδάσκονται στο σχολείο. (Μ. Αλεξάνδρ, 1821, παραπληροφόρηση προς όφελος όσων τους συμφέρει ο πόλεμος).

Το αποτέλεσμα είναι ότι οι μαθητές συνηθίζουν να θεωρούν αληθινό κάτι που δεν μπορεί να είναι αληθινό. Και στο βαθμό που το σχολείο τους συνηθίζει να θεωρούν την αδικία ως δικαιοσύνη, συνηθίζουν να θυσιάζουν για μια μειοψηφία ακόμα και την υγεία και τη ζωή τους.

Οι συνήθειες που εδραιώνονται στην παιδική ηλικία έχουν μεγάλη αντοχή. Σήμερα ο εργάτης του εργοστασίου που εξακολουθεί να είναι ατομική ιδιοκτησία του αφεντικού (χαλυβ, πετρελ), βλέπει με ποιους τρόπους, τα αφεντικά, σπαταλούν τα χρήματα που εκείνος έβγαλε και όχι μόνο δεν οργίζεται αλλά του αρέσει να σχολιάζει με χιούμορ και θαυμασμό αυτά τα «κατορθώματα». Οι μεγιστάνες των ΜΜΕ του δείχνουν με φανταχτερές εικόνες, πως επιδέξια και κομψά σπαταλούνται τα αποτελέσματα της εργασίας του. Αν τύχει να συναντήσει κάποιον απ' αυτούς, η επιθυμία του να κερδίσει την εκτίμησή του είναι πιο δυνατή από την επιθυμία να τον φτύσει.

Η εξυπνάδα δεν προστατεύει απ' τη βλακεία.

Ό,τι ξέρουμε για τις συνθήκες υπό τις οποίες ενεργούμε εξαρτάται από τις πληροφορίες που δεχόμαστε. Η επιρροή μας στο ζήτημα ποιες πληροφορίες δεχόμαστε είναι περιορισμένη. Δεν μπορούμε να βρούμε πληροφορίες που δεν ξέρουμε ότι μας λείπουν.

Οι περισσότεροι άνθρωποι θεωρούν το γεγονός ότι ζουν ως το μεγαλύτερο αγαθό τους. Ωστόσο είναι πρόθυμοι να το διακινδυνεύσουν υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Μία από τις προϋποθέσεις είναι η ελπίδα, η ελπίδα ίσως για την απόκτηση άλλων αγαθών. **Είναι αρκετό να είναι ελπίδα, δεν χρειάζεται να είναι εγγύηση.** Υπάρχουν ελπίδες που οδηγούν στην αυτοθυσία. Πολλοί άνθρωποι απαρνούνται τη ζωή τους χωρίς κανένα αντάλλαγμα. Ο αριθμός των αμερικανών που σκοτώθηκαν στο Βιετνάμ δεν συντέλεσε έτσι ώστε το μοσχαρίσιο κρέας να γίνει πιο φτηνό, να βελτιωθεί η σχολική μόρφωση των έγχρωμων αμερικανών, να γίνουν πιο καθαρά το νερό και ο αέρας, να μειωθεί ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν κάτω απ' το όριο της φτώχειας. Είναι δύσκολο να βρεθεί κάποιος που ωφελήθηκε απ' αυτή την αιματοχυσία, εκτός απ' τις κυβερνήσεις και τους επιχειρηματίες εμπόρους όπλων.

Ένας τρόπος για να κρύψει κάποιος την αλήθεια είναι να μιλάει ακατανόητα. Όποιος είναι πολύ δειλός ή πολύ αδέξιος για να πει ψέματα, εκφράζεται με ασάφεια. Οι θεσμοί στις περισσότερες περιπτώσεις εκφράζονται πολύ συγκεχυμένα και μάλιστα επί πολλές δεκαετίες. Αν κάτι ασαφές επαναλαμβάνεται αρκετά συχνά, οι περισσότεροι άνθρωποι το συνηθίζουν σαν να είναι κάτι το σαφές. Οι παιδαγωγοί μας και τα επίσημα κέντρα μετάδοσης πληροφοριών εκφράζονται με ξεχωριστή ασάφεια όταν μιλάνε για τις έννοιες που αποκαλούν κοινωνική οργάνωση και κράτος, δηλ τις δυνάμεις που κυβερνούν ολόκληρη την εσωτερική και εξωτερική μας ζωή. Αν εκφραστούν με σαφήνεια θα αντιληφθούμε ότι καλούμαστε να ασχοληθούμε με ξένα συμφέροντα χωρίς να καταλαβαίνουμε ότι είναι ξένα. **Η ακατανόηση αναπαράγεται απ' όλους τους θεσμούς και μεταδίδεται από πάνω προς τα κάτω.** Η ολοκληρωτική άγνοια που έχουν πολλοί παιδαγωγοί στον τομέα του κράτους και του δικαίου είναι μια ένδειξη ότι το όφελος που κρύβεται για μας σ' αυτά τα θέματα είναι πολύ μεγάλο.

Οι νόμοι φτιάχνονται από ανθρώπους. Όποιος έχει την εξουσία καθορίζει τους κανόνες του παιχνιδιού. Φτιάχνει κανόνες που του επιτρέπουν να κερδίζει. Δεν περιμένουμε απ' αυτόν να φτιάξει κανόνες που να τον κάνουν να χάνει. Αν θέλει κανείς να βρει ποιος φτιάχνει τους νόμους, δεν χρειάζεται παρά να παρατηρήσει ποιόν ωφελούν τα αποτελέσματά τους. (Αθηναϊκή Δημοκρατία: 20000 αθηναίοι – 365000 δούλοι, σύμφωνα με τους νόμους της λογικής αν το αθηναϊκό κράτος ήταν δημοκρατία, αυτοί οι 365000 δεν ήταν άνθρωποι. Οι Αθηναίοι δικαστές τηρούσαν αυστηρά τους νόμους οι οποίοι είχαν επιβληθεί σε 365000 εργαζόμενους από μια μειοψηφία 20000 παρασίτων).

Για να έχουν οι νόμοι κάποιο νόημα πρέπει να είναι εφαρμόσιμοι. Για να γίνουν οι επιθυμίες μιας μικρής ομάδας ανθρώπων νόμοι, η ομάδα αυτή πρέπει να μπορεί να αναγκάσει την πλειοψηφία να συμμορφωθεί με τις επιθυμίες της. Ένας νόμος είναι νόμος μόνο όταν έχει για εγγύησή του τη βία. Η βία μιας μικρής ομάδας πάνω στην πλειοψηφία είναι εφικτή μόνο αν γίνουν μεγάλες υλικές δαπάνες. Τα πλούτη είναι προϋπόθεση της καταπίεσης. Χωρίς πλούτη δεν μπορεί κανείς να αγοράσει ανθρώπους που να είναι πρόθυμοι ν' ασκήσουν βία και να διακινδυνέψουν τη ζωή τους. Χωρίς πλούτη δεν μπορεί κανείς να παράγει όπλα. Τα πλούτη μπορούν να προέρθουν από ληστεία, πόλεμο, εργασία δούλων (με ή χωρίς « »). Για αιώνες η εργασία ήταν εξομοιωμένη με τη δουλεία.

Όσο ο άνθρωπος παράγει όσα χρειάζεται για τη δική του μόνο συντήρηση, δεν υπάρχει κοινωνική κατανομή εργασίας. Όλοι τότε είναι παραγωγοί. Ζουν όλοι στις ίδιες άθλιες συνθήκες. Κάθε αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας δημιουργεί το πλεόνασμα, με αποτέλεσμα να προκύπτει η δυνατότητα της διαπάλης για την κατανομή αυτού του πλεονάσματος. Μετά απ' αυτό ένα κομμάτι της εργασίας μπορεί να διατεθεί για την απαλλαγή ενός μέρους της κοινωνίας από την **ανάγκη να εργάζεται για τη συντήρησή του**. Όταν είναι δεδομένη αυτή η δυνατότητα τότε αυτό το μέρος της κοινωνίας μπορεί να γίνει άρχουσα τάξη. Η εξουσία είναι το σύνολο των αποτελεσμάτων της εργασίας. Όταν είναι εξασφαλισμένη γίνεται η ίδια (η εξουσία) πηγή πλούτου. Η πολιτική γεννιέται εκεί που υπάρχουν πλούτη για να κατανεμηθούν. Όλη η πολιτική είναι κατανομή πραγμάτων. Οι πλούσιοι διατηρούν για λογαριασμό τους άτομα ειδικευμένα στην κατανομή και την προστασία. Το σύνολο αυτών των ειδημόνων λέγεται κυβέρνηση και δημόσια διοίκηση.

Όταν οι πρώτοι άνθρωποι πλούτισαν αρκετά ώστε να μπορέσουν να συγκροτήσουν μια συμμορία για την καταπίεση και εκμετάλλευση των άλλων, γεννήθηκε αυτό που ονομάζουμε σήμερα κράτος. Το κράτος είναι η μετεξέλιξη μιας συμμορίας από μπράβους. Οι νόμοι είναι η μετεξέλιξη ενός καταλόγου με τις επιθυμίες των πλούσιων δουλοκτητών.

Δεν υπάρχει ούτε μια γνωστή ανθρώπινη κοινωνία του παρελθόντος στην οποία το κράτος να μην ήταν ένας μηχανισμός καταπίεσης της πλειοψηφίας από μια μειοψηφία. Σ' ολόκληρη την ιστορία του κράτους, οι καταπιεσμένοι μπορούσαν να μιλάνε ελεύθερα για τους καταπιεστές της περασμένης κοινωνίας, ενώ η κριτική της σημερινής κοινωνίας τιμωρούνταν πάντα, συχνά μάλιστα με θάνατο. (Τύφλωσον ... Φιλ Ηλιού). **Η κριτική κατά της κοινωνίας είναι, αναγκαία, κριτική κατά των κυρίαρχων**. Οι κυρίαρχοι δεν θα ήταν κυρίαρχοι αν δεν κυριαρχούσαν και στα μυαλά.

Το κράτος διευκολύνεται στη διακυβέρνηση των υπηκόων του χάρη σε 2 εξελίξεις. Στην πολυπλοκότητα και αδιαφάνεια του μηχανισμού ποδηγέτησης και στην εξέλιξη των δημόσιων πηγών πληροφοριών τις τελευταίες δεκαετίες. Από τη μια οι κρατικές ενέργειες γίνονται όλο και πιο ανεξέλεγκτες δηλ όλο και πιο ακατανόητες και απ' την άλλη αυξάνονται οι δυνατότητες του κράτους να τις κάνει όλο και πιο ακατανόητες. Οι νόμοι και η φορολογική πολιτική, τα δυο σημαντικότερα εργαλεία για την ποδηγέτηση των ανθρώπων, δεν είναι πια κατανοητά σχεδόν σε κανένα μη πλούσιο.

Η σχετική αυτονομία που απέκτησε το κράτος χάρη στον πολλαπλασιασμό των καθηκόντων του, ο ακατανόητος χαρακτήρας των ενεργειών του και η **αύξηση του χρόνου της επιρροής του στους εγκεφάλους μας**, είναι οι λόγοι που οι περισσότεροι πολίτες ασπάζονται αβασάνιστα τη θέση ότι το κράτος στέκεται πάνω απ' τα κόμματα.

Υπάρχουν καταστάσεις όπου ένας άνθρωπος μπορεί να παραιτηθεί από την κατανόηση των **πράξεών του** χωρίς να πάθει ζημιά. Η υπακοή προς τις Γερμανικές κυβερνήσεις που έκαναν τους 2 παγκόσμιους πολέμους, δεν ανήκει σ' αυτή την κατηγορία πράξεων. Αν οι γερμανοί εργάτες είχαν άλλες πληροφορίες, δηλ πληροφορίες που θα τους έδειχναν τι είναι καλύτερο γι αυτούς και τις οικογένειές τους, θα είχαν πάρει τα όπλα και θα τα είχαν στρέψει εναντίον των στρατηγών, των υπουργών και των βιομηχάνων.

Τον 1^ο και το 2^ο παγκόσμιο πόλεμο τον έκαναν και τον κέρδισαν οι επιχειρηματίες των διαφόρων χωρών εναντίων των εργατών και των υπαλλήλων. Αν δει κάποιος ποιον δρόμο πήραν τα λεφτά, θα συμπεράνει ότι ήταν πιο απλό να εξαναγκάσει η κυβέρνηση, με νόμο, όλους τους μισθωτούς να καταθέσουν απευθείας, στο όνομα της πατρίδας, ένα ποσοστό από τους μισθούς και τα μεροκάματά τους, στο λογαριασμό του Ζήμενς, του Τύσεν, του Κρουπ και άλλων μεγαλοεπιχειρηματιών, σαν δώρο. Θα μπορούσε επίσης να οργανωθεί μια πατριωτική εβδομάδα αγαθοεργίας προς όφελος των εκατομμυριούχων.

Αυτό ακριβώς, και τίποτα περισσότερο δηλ βγήκε από τους 2 παγκόσμιους πολέμους, αλλά μ' έναν παράλογο και αιματηρό τρόπο. Οι εργάτες δεν θα είχαν ανεχτεί (όπως τώρα) την κατανομή του αποτελέσματος της εργασίας τους σε μερικούς μεγαλοεπιχειρηματίες, μ' αυτή την απροκάλυπτη μορφή. Γι αυτό ήταν απαραίτητη η έμμεση οδός του πολέμου.

Αν δεν είναι δυνατό να βρει κανείς κάποιο άλλο όφελος, για χάρη του οποίου έχασαν τη ζωή τους 60 εκατομ άνθρωποι στον προηγούμενο αιώνα, από κρατικές πράξεις βίας, εκτός από τα οφέλη που αποκόμισαν μερικές εκατοντάδες επιχειρηματίες, τότε έχει αποδειχθεί ότι ο φόβος του θανάτου δεν φτάνει για να αποτρέψει τους ανθρώπους από την πραγματοποίηση ξένων προθέσεων. Το παράλογο μπορεί να είναι ολοφάνερο και ωστόσο να μην το αντιλαμβάνεται κανείς. Οι κρατικές δαπάνες για την παιδεία και η επιρροή των ΜΜΕ έπιασαν τόπο, ώστε η τύφλωση των παππούδων μας να είναι τόσο τέλεια, αφού θεωρούσαν χρήσιμο να σφάζουν και να σφάζονται.

Με τις συζητήσεις οι άνθρωποι διαπιστώνουν ότι και οι άλλοι σκέφτονται όπως οι ίδιοι. Αυτό ενισχύει την αυτοπεποίθησή τους. Η εμπειρία της αλληλεγγύης οδηγεί σε πράξεις. Οι πράξεις προκαλούν συζητήσεις. Επειδή ο καθένας πιστεύει ότι είναι εξοργιστικό να ξοδεύει η βασίλισσα της Αγγλίας κάποια εκατομμύρια για την εκπαίδευση των αλόγων της και όχι για την εκπαίδευση και σίτιση ανθρώπων που την έχουν ανάγκη, γι αυτό κανένας, αν είναι δυνατό, δεν πρέπει να μάθει δημόσια ότι όλοι το πιστεύουν αυτό.

Ένα σχολείο που μας μαθαίνει να ψάχνουμε να βρούμε το συμφέρον μας πρέπει να μας δείχνει πως ν' αντιμετωπίζουμε τις τηλεοπτικές εκπομπές. Προφανώς οι δάσκαλοί μας δεν έχουν ακόμα την πείρα και τις γνώσεις που χρειάζονται για ένα τέτοιο μάθημα. Υπάρχουν όμως άνθρωποι που τις έχουν και μπορούν να διδάξουν ένα τέτοιο μάθημα. Χρειάζεται να ζητήσουμε από το σχολείο να εισαγάγει αυτό το μάθημα, όσο ακόμα πηγαίνουμε σ' αυτό. Όταν βγούμε απ' το σχολείο, ένα μέρος του εγκεφάλου μας θα είναι ήδη χαλασμένο. Όσο αργότερα μάθουμε πως γεννήθηκε μια γνώμη στο κεφάλι μας, τόσο αργότερα θα διώξουμε απ' το κεφάλι μας τις γνώμες που μας κάνουν να πραγματοποιούμε τις προθέσεις ανθρώπων με συμφέροντα αντίθετα απ' τα δικά μας. Χρειάζεται ν' αλλάξουμε το πρόγραμμα διδασκαλίας στα σχολεία, ώστε να μην κατασκευάζονται πια υποτακτικοί.

Οι θεσμοί που μας διαπαιδαγωγούν παριστάνουν την πίστη και την εμπιστοσύνη ως αρετές. Για να ασκούμαστε στην πίστη και στην εμπιστοσύνη καθιερώθηκε το μάθημα των θρησκευτικών. Αφού λοιπόν κατατάσσονται στις υψηλότερες αρετές, πρέπει να 'ναι απαραίτητες. Αν δανειστούμε από μια τράπεζα θα μάθουμε ότι η έκκλησή μας στην εμπιστοσύνη του τραπεζοϋπαλλήλου δεν φέρνει κανένα αποτέλεσμα. Οι τράπεζες δεν δείχνουν να εκτιμούν πολύ αυτές τις αρετές. Ο έμπορος έχει μαζί του ολόκληρο τον κρατικό μηχανισμό (αστυνομία, δικαστήρια, στρατό), του είναι περιττό να δείχνει εμπιστοσύνη. Την παίρνει, δεν τη δίνει. Η συμπεριφορά των ισχυρότερων ομάδων της κοινωνίας μας, μας δείχνει ότι η εμπιστοσύνη πηγαίνει από τον πιο αδύνατο στον πιο δυνατό, όχι αντίστροφα. Παρόλο που οι δυνατοί προτιμούν να επαφίενται στη βία και στην άγνοια, δεν βγάζουν σχεδόν ποτέ ένα λόγο χωρίς να ζητούν εμπιστοσύνη απ' όλους όσοι εξαρτώνται απ' αυτούς. Αυτό κάνουν οι γονείς με τα παιδιά, οι δάσκαλοι με τους μαθητές, οι επιχειρηματίες με τους εργάτες, οι πολιτικοί με τους ψηφοφόρους. **Για να διατηρηθεί η αδικία, είναι απαραίτητο να υπάρχει ένας ελάχιστος βαθμός εμπιστοσύνης.** Η εμπιστοσύνη και η πίστη είναι ουσιώδεις προϋποθέσεις για τη λειτουργία ενός συστήματος πλουτισμού. Όποιος δεν έχει πρόθεση να μας εξαπατήσει δεν χρειάζεται την εμπιστοσύνη μας.

Ο υποτακτικός δεν έχει στρατιώτες. Οι έμποροι μπορούν με τα μέσα καταστολής να τον αναγκάσουν να δουλέψει για λογαριασμό τους. Όταν η αδυναμία του υποτακτικού και η δύναμη του αντιπάλου είναι μεγάλες, τότε ο υποτακτικός εύκολα καταφεύγει στην πίστη και στην εμπιστοσύνη. Το να υφίσταται κανείς συνειδητά την κτηνωδία του αντιπάλου, είναι σαν να συμφωνεί με την ίδια του την υποδούλωση.

Αντί να πιστεύουμε ότι οι πληροφορίες που δεχόμαστε στο σχολείο, ανταποκρίνονται στα συμφέροντά μας, χρειάζεται να προσπαθούμε να τις ελέγχουμε. Δεν μπορούμε να αρκεστούμε στις διαβεβαιώσεις των **προγραμματιστών της παιδείας μας** ότι δεν μας εξαπατούν, γιατί αυτές τις διαβεβαιώσεις τις έδιναν σ' όλες τις γενιές. Και όλες τις γενιές τις κορόιδεψαν. Γιατί να κάνουν εξαίρεση μ' εμάς, αν δεν κάνουμε εμείς εξαίρεση;

Γιατί ένα αντικείμενο διδάσκεται κι ένα άλλο δεν διδάσκεται εξαρτάται από το ποιος ορίζει το τι θα διδαχτεί. Ο Αζτέκος που σφάχτηκε από ισπανούς χριστιανούς, πολύ θα ήθελε να ορίζει το πρόγραμμα διδασκαλίας των ισπανικών σχολείων. Οι παιδαγωγοί μας κατασκευάστηκαν με τις ίδιες πληροφορίες με τις οποίες κατασκευαζόμαστε κι εμείς. Όταν καταρτίζει κανείς ένα πρόγραμμα διδασκαλίας, οι δυνατότητες επιλογής είναι άπειρες. Χρειάζεται να διαλέξει. Η επιλογή του περιορίζεται από τον αριθμό ωρών που διατίθενται για το μάθημα, και από τα συμφέροντά του ή απ' αυτά που νομίζει ως συμφέροντά του. Υπάρχει μορφή εκπαίδευσης που να μην καθορίζεται από συμφέροντα; Όταν κάποιος επιδιώκει ένα συμφέρον, θέλει κάτι συγκεκριμένο. Δεν υπάρχει εκπαίδευση που να μη θέλει κάτι συγκεκριμένο. Εκπαιδευόμαστε να κάνουμε κάποια πράγματα και να μην κάνουμε κάποια άλλα. Γι αυτό κάποιες πληροφορίες μαθαίνουμε και **κάποιες δεν μαθαίνουμε**. Από τα πράγματα που καλούμαστε να κάνουμε ή να αποφεύγουμε, διαπιστώνουμε ποιος προγραμματίσε την εκπαίδευσή μας. Δεν χρειάζεται παρά να εξετάσουμε ποιον ωφελούν περισσότερο οι πράξεις και οι παραλήψεις μας.

Κάθε κοινωνικό φαινόμενο παίρνει τη μορφή του από την **οικονομία**. Η οικονομία ενός λαού διαμορφώνει την τέχνη του, την πολεοδομία του, την καθημερινή κοινωνική και σεξουαλική ζωή του. Παρόλο που οι οικονομικές δραστηριότητες διαπλάθουν τη ζωή όλων μας, στο σχολείο δεν μαθαίνουμε πως λειτουργεί η οικονομία. Οι περισσότερες πληροφορίες με τις οποίες συνδέονται στενά τα συμφέροντά μας είναι κρυμμένες. Η άγνοια των δασκάλων στα οικονομικά ζητήματα είναι σχεδόν όση και των μαθητών. Μια ένδειξη για το ποιος σχεδιάζει την εκπαίδευσή μας. Η εκπαίδευσή μας στην οικονομία χαρακτηρίζεται από ελλιπή πληροφόρηση και ασαφείς διατυπώσεις για πολύ συγκεκριμένα θέματα. Δεν είμαστε όλοι εξασκημένοι να αντιλαμβανόμαστε ποια μέρη μιας πρότασης περιέχουν ψεύτικες προϋποθέσεις. Συχνά μάλιστα η εξάσκηση δεν ωφελεί στις περιπτώσεις που μας λείπουν γνώσεις ή τα μέσα για να διερευνήσουμε έναν ισχυρισμό, όταν αυτός δεν μπορεί να ελεγχθεί με τη λογική. Πρακτικά **μόνο με τις ερωτήσεις** μπορούμε να ξεκαθαρίσουμε τα ασαφή σημεία. Με τις ερωτήσεις η ασάφεια διαλύεται και τη διαδέχεται η γνώση. Μόνο με τη γνώση μπορούμε να εμποδίσουμε τον σχηματισμό πεποιθήσεων στο κεφάλι μας. Οι πεποιθήσεις γεννιούνται από ισχυρισμούς που δεν τους ελέγξαμε και δεν τους καταλάβαμε. Αν αποδειχθεί ότι δεν μπορούμε να διαλύσουμε την ασάφεια με ερωτήσεις, τουλάχιστον την αχρηστεύουμε ως φορέα ανεξέλεγκτων πεποιθήσεων.

Απ' όλες τις πεποιθήσεις που δημιουργεί καθημερινά ο τύπος, το σχολείο, η εκκλησία, η τηλεόραση, η πιο επίμονη είναι η πεποίθηση ότι όποιος κάνει εξαρτημένη εργασία δεν είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης. Το αν κάποιος είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης, άσχετα αν το αντιλαμβάνεται ή δεν θέλει να το αντιληφθεί, εξαρτάται απ' το αν είναι αναγκασμένος να πλουτίζει με την εργασία του άλλους ανθρώπους. Πολλοί εργάτες γαντζώνονται σ' αυτή την πεποίθηση με μια εμμονή που φαίνεται να προέρχεται από την απόγνωση, λες και κατά βάθος ξέρουν ποια είναι η αλήθεια. Η πεποίθηση αυτή είναι τόσο φανατική ώστε να είναι επικίνδυνη για 'κείνους που δεν τη συμμερίζονται. Στο σχολείο και στα ΜΜΕ, σε συζητήσεις για εργασιακά θέματα κυρίως, αποφεύγεται η έκφραση «εκμετάλλευση». Οι περισσότεροι άνθρωποι στις συζητήσεις τους αποφεύγουν αυτή την έκφραση, με την πρόφαση ότι είναι παλιομοδίτικη ή ξεπερασμένη. Τέτοιου είδους αναστολές που δημιουργούνται από το σχολείο και τα ΜΜΕ,

ευθύνονται στο να υιοθετήσουμε ή να απορρίψουμε μια συγκεκριμένη φρασεολογία. (Orwell - 1984).

Κάποιες απ' τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι μεγαλοεπιχειρηματίες για την ανακατανομή της εργασίας, είναι, η υπέρογκη τιμή του προϊόντος, η παραγωγή προϊόντων με περιορισμένη χρησιμότητα (άχρηστα), η μείωση του ορίου αντοχής του προϊόντος, η διαφήμιση.

Η παραγωγή άχρηστων προϊόντων είναι μια από τις πιο διεστραμμένες συνέπειες της ιδιωτικής κυριαρχίας των παραγωγικών μέσων. Εκατομμύρια ώρες ξοδεύονται για την παράλογη εργασία. Η αγορά ενός αντικειμένου σημαίνει απόδοση εργασίας. Για τους περισσότερους, όμως, δουλειά σημαίνει να δουλεύουν δωρεάν ένα μέρος του εργάσιμου χρόνου τους για χάρη κάποιου επιχειρηματία.

Στα εργαστήρια πολλών μεγάλων βιομηχανικών συγκροτημάτων, επιστήμονες εκπαιδευμένοι σε ιδρύματα που χρηματοδοτούμε εμείς με τους φόρους μας, επεξεργάζονται μεθόδους, με τις οποίες οι κατασκευαστές μικραίνουν τη διάρκεια ζωής διαφόρων προϊόντων. Αν το όριο αντοχής δεν μπορεί να μειωθεί άλλο, το «πάλιωμα» του προϊόντος επιτυγχάνεται εκβιαστικά με ανεπαίσθητες αλλαγές στο σχήμα του (αυτοκίνητα).

Συνέχεια ξοδεύονται δις για διαφημίσεις άχρηστων και βλαβερών για την υγεία μας προϊόντων. Η διαφήμιση δείχνει καθαρά τι γίνεται στα σχολεία μας. Αν το πρόγραμμα διδασκαλίας ήταν αντάξιο για ανθρώπινα πλάσματα, η πλειοψηφία των διαφημίσεων δεν θα μπορούσε να δει το φως της ημέρας.

Η προμελετημένη σπατάλη της εργατικής μας δύναμης και των ενεργειακών αποθεμάτων μας, είναι μια από τις βασικές αιτίες που έχουμε έλλειψη μορφωτικών ιδρυμάτων, νοσοκομείων, παιδικών σταθμών, γηροκομείων, κατοικιών και μας λείπει το καθαρό περιβάλλον. Μπορεί να μην υπάρχει επάρκεια σε τεχνητά νεφρά, αλλά υπάρχουν γούνες, κοσμήματα, ιδιωτικά αεροπλάνα και γιωτ, εκατομμύρια τόνοι περιττής συσκευασίας, βουνά από παλιοσίδερα και διαφημίσεις.

Αυτός ο χλευασμός της πλειονότητας του πληθυσμού, εισάγεται λαθραία στον εγκέφαλό μας σαν μια πληροφορία ανάμεσα στις άλλες, σα να πρόκειται για κάποιο επιστημονικά αποδεδειγμένο γεγονός.

Γιατί να επιθυμούμε τα κέρδη; Γιατί να έχουμε την επιθυμία να δουλεύουμε τσάμπα για άλλους; Είναι ολοφάνερα εξωφρενικό να μας ζητάει κανείς να τρέφουμε μια τέτοια επιθυμία, αλλά αυτό κάνουν οι παιδαγωγοί μας. Αυτό δείχνει πόσο εύκολα μπορεί κανείς να κάνει τους ανθρώπους να πραγματοποιούν ξένες προθέσεις.

Όταν ένας γάιδαρος γυρίζει έναν νερόμυλο και ποτίζει ένα κομμάτι γης, όταν με τη δουλειά του και τη δουλειά του γαϊδουριάρη παράγονται κάποιες αξίες, κανένας δεν θα σκεφτεί ότι ο γάιδαρος έχει δικαίωμα σ' αυτές τις αξίες. Ίσως κάποιοι σκεφτούν ότι πρέπει ο γάιδαρος να έχει ένα μεγαλύτερο παράθυρο στο στάβλο του, λίγη περισσότερη τροφή ή καλύτερη μεταχείριση. Όταν κάποιος θέλει να φτιάξει ένα εργοστάσιο, διαθέτει για αυτό το σκοπό ένα χρηματικό ποσό. Τους εργάτες που χτίζουν τα κτήρια και φτιάχνουν τις μηχανές, τους μηχανικούς, τους σχεδιαστές, τους μεταφορείς, τους πληρώνει με κάποια ποσά. Με τα ποσά αυτά εκείνοι πληρώνουν το νερό, το ψωμί, τις κουβέρτες, το σπίτι τους. Όλ' αυτά έγιναν από άλλους εργάτες και μπορεί κάποιος να τα αγοράσει. Ο εργοστασιάρχης δεν έκανε ούτε το ψωμί ούτε το εργοστάσιο. Γιατί άραγε μπορεί να ξοδεύει χρήματα με τα οποία αγοράζει κανείς ψωμί και εργοστάσια;

Αν κάθε μορφή πλούτου είναι εργασία, πως μπορεί ο εργοστασιάρχης να καρπώνεται αξίες τις οποίες παρήγαγαν άλλοι; Αυτή η κατάσταση είναι ο κανόνας στη σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο και το ζώο. Αν η ίδια ακριβώς κατάσταση υπάρχει στις ανθρώπινες κοινωνίες, αυτό σημαίνει πως ο εργοστασιάρχης είναι σε θέση να υποβιβάσει έναν αριθμό ανθρώπων στο επίπεδο του ζώου. Αυτό δεν θα το κατόρθωνε χωρίς τους νόμους, την αστυνομία, το στρατό δηλ χωρίς το κράτος. Ακόμα κι αν τα όπλα είναι κρυμμένα κάτω από αγιοβασιλιάτικα γένια, η κοινωνία μας βασίζεται στη βία. Για χιλιετίες οι άνθρωποι δεν είχαν αντιληφθεί ότι η γη γυρίζει γύρω απ' τον ήλιο. Την πραγματικότητα αυτή την έκρυβε η οφθαλμαπάτη, οι ευσεβείς τους πόθοι και οι πληροφορίες της Εκκλησίας. Τα γυαλισμένα σιδερικά με τα οποία οι εργαζόμενοι μετακινούνται και πλένουν τα

ρούχα τους, τους κρύβουν το γεγονός ότι η κοινωνία μας είναι κοινωνία γαιδουριάρηδων. Αυτό συμβαίνει γιατί οι παραγωγοί δεν καθορίζουν τι παράγουν, πόσο παράγουν και τι θα συμβεί με τα προϊόντα τους.

Όποιος κατασκευάζει ανθρώπους, φτιάχνει γονείς που λένε στα παιδιά τους «ου κλέψεις», παρόλο που οι ίδιοι αφήνουν να τους κλέβουν ολόκληρη τη ζωή τους. Ή που τους λένε «αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν» παρόλο που τα στέλνουν βορά των κανονιών και των όπλων χωρίς κανένα όφελος. Αν εξετάσουμε τα αποτελέσματα που είχε ως τώρα η παιδεία μας, διαπιστώνουμε πως δεν είναι δυνατό να συμφωνήσουμε μαζί τους. Υπάρχουν όμως πολλοί που συμφωνούν μ' αυτά τα αποτελέσματα παρόλο που υποφέρουν εξαιτίας τους. Η συμφωνία τους με τις πράξεις τους είναι προϊόν εκπαιδευτικής πλάνης. Οι Άγγλοι επιχειρηματίες πρώτοι διαπίστωσαν ότι οι εργάτες παραείχαν αποβλακωθεί. Όσο περισσότερο τελειοποιούνταν οι μέθοδοι παραγωγής, τους συνέφερε, ήταν αναγκαίο δηλ, τα εργατόπαιδα να έχουν κάποια μόρφωση. Όταν η εκπαίδευση παραέγινε δαπανηρή για τους επιχειρηματίες, την ανέλαβε το κράτος για λογαριασμό τους. Ακόμα και σήμερα ο κρατικός σχεδιασμός της παιδείας, δεν γίνεται χωρίς οι σύνδεσμοι βιομηχάνων να υποβάλλουν στους κρατικούς εκπροσώπους, τις υποδείξεις και τις αντιρρήσεις τους. Προειδοποιούν τα υπουργεία να μην αυξήσουν τον αριθμό των υποψηφίων για τα ΑΕΙ, γιατί θα χάσουν τους απόφοιτους δημοτικού και γυμνασίου που χρειάζονται για να δουλεύουν στην κυλιόμενη κορδέλα. Τους υποδεικνύουν πιο είδος υποτακτικών χρειάζονται. Το κράτος τους κατασκευάζει κι εμείς πληρώνουμε τα έξοδα. Οι πληροφορίες με τις οποίες φτιαχτήκαμε, επιλέγονται από ανθρώπους, που η σημαντικότερη απασχόλησή τους είναι να βάζουν άλλους ανθρώπους να παράγουν και να πουλάνε εμπορεύματα. Πως μπορεί κάποιος που πουλάει πυραύλους να έχει συμφέρον να μάθουν τα παιδιά ότι οι πύραυλοι αξίζουν περιφρόνηση;

Ένας λόγος που θα δικαιολογούσε να αφήνουμε άλλους να διαμορφώνουν τη ζωή μας, είναι ότι αναγκαζόμαστε να το κάνουμε λόγω πλάνης και βίας. Αν φτιάχναμε μόνοι μας τη βιογραφία μας, θα μπορούσαμε να αποφύγουμε πολλές ανόητες συνήθειες που μας έχουν επιβληθεί. Μια συνήθεια είναι η κατάληξη μιας τροχιάς που διαγράφει κανείς, όταν για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν χρησιμοποιεί το μυαλό του. **Όταν σβήνει το φως της σκέψης, γεννιέται μια συνήθεια.** Δύσκολα μπορούμε να πούμε σε ποιο βαθμό το μάθημα, ιδιαίτερα στο δημοτικό σχολείο, ισοδυναμεί με βιομηχανική παραγωγή παραφροσύνης. Οι γονείς μας τρομοκρατημένοι από τα σχολεία των καταπιεστών τους, φέρονται σήμερα σαν τους δασκάλους που ανέχτηκαν όταν ήταν μαθητές. Αν θέλουμε να εμποδίσουμε την εξουσία να μας κάνει να ζήσουμε κι εμείς μ' αυτόν τον μουχλιασμένο, διεστραμμένο και ηλίθιο τρόπο, χρειάζεται ν' αρχίσουμε από 'κει που διαμορφώνεται η σκέψη μας, από το σχολείο. Αν δεν αντισταθούμε στο πνεύμα των σχολείων και των ΜΜΕ, τότε οι σκέψεις μας θα εξακολουθήσουν να είναι εχθροί μας.

Ένας επιχειρηματίας είπε σ' έναν εργάτη: «Εγώ θέλω το καλό σου». Κι ο εργάτης απάντησε: «Αυτό ακριβώς δεν θέλω να σου δώσω».